J a v a s l a t
a
„ Melegvíz gödrei” forrás
települési értéktárba történő
felvételéhez

Készítette: Andóné dr. Simonyi Zita magánszemély

Szakály

2021. április 28.

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy) neve: Andóné dr. Simonyi Zita magánszemély

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név:Andóné dr. Simonyi Zita
Levelezési cím: 1112 BUDAPEST, Oroszvég lejtő 5.
Telefonszám: +36 30 9420 597
E-mail cím:simonyi.zita@outlook.hu

II.A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: forrás

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:[1]:

- ○ agrár- és élelmiszergazdaság
- ○ egészség és életmód
- ○ épített környezet
- ○ ipari és műszaki megoldások
- ○ kulturális örökség
- ○ sport
- ○ **természeti környezet**
- ○ turizmus

a szakterületi besorolás indokolása: A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról 1.§ (1) bekezdés m) pontja: „**nemzeti érték**: a magyarság és a magyarországi államalkotó nemzetiségek tevékenységéhez, termelési kultúrájához, tudásához, hagyományaihoz, **a magyar tájhoz és élővilághoz kapcsolódó, nemzetünk történelme, valamint a közelmúlt során felhalmozott és megőrzött minden szellemi és anyagi, természeti, közösségi érték** vagy termék, **illetve a tájhoz és az élővilághoz kapcsolódó materiális, vagy immateriális javakat magába foglaló tájérték, amely tanúskodik egy emberi közösség és az adott terület történelmi kapcsolatáról;"**
A 324/2020. (VII.1. Kormányrendelet 1. § (1) bekezdése így definiálja a nemzeti értékek szakterületi besorolását. Eszerint „h) **természeti környezet**: **az ember természetes környezetének tárgyi javai, valamint az embert körülvevő környezet fenntartásához kapcsolódó szellemi termékek. „**

A Melegvíz gödrei forrás kapcsolódik a szakályi, ezáltal a magyar tájhoz, a természet alkotta, a forrás meghatározta környezete élővilágát, és az itt élők kedvelt kirándulóhelye is volt, tehát történelmi kapcsolat alakult a forrás és a falu lakossága között.

3. A nemzeti érték a magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó érték:

[1] Egy szakterületenkénti kategória megjelölése lehetséges.

o igen
amely nemzetiség:[2]

o **nem**

4. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: Tolna megye Szakály község Melegvíz gödre, 755/2 és 756 helyrajzi számon nyilvántartott belterületi ingatlan.

5. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:

o **települési** o tájegységi o ágazati

amely értéktár neve**: Szakály község Települési Értéktár**

6.A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása, a megjelölt szakterületi kategória indokolása (amennyiben nemzetiséghez kapcsolódó érték, a nemzetiségi vonatkozások, a nemzetiséghez való kötődés bemutatása):

Szakály községet keleten a Tolnai Hegyhát határolja. A dombság egyenetlen, tagolt, hegyek, löszfalak és völgyek váltogatják egymást. Az 1700-as években újra települt lakosság a dombság használatba vehető tájait szőlőtermesztéssel hasznosította. A XX. század utolsó évtizedeiben az elvándorlás és elöregedés következtében a nehezen művelhető, gépi megmunkálásra alkalmatlan területen a szőlőtermesztés abba maradt, s a természet visszaveszi a dombokat.

A forrás egy löszfal által határolt völgyben fakadt, keletkezésének dokumentuma sehol nem lelhető fel.

A forrás vízét a falu lakói tiszteletben tartották. A környék lakossága csak azt itta, s a szőlőkbe járó falusiak is menet itt töltötték meg ívó vízzel korsóikat.
Nagyon kisgyermek koromból emlékszem, milyen szép volt a táj. A forrás vize patakot hozott létre, ami éppen nagyanyám közel 1 hektáros telkének északi oldalán csörgedezett. A víz végig kristálytiszta volt, kizárólag az utolsó kb. 50 méteres szakaszon engedték a patakban úszkálni a környékbeliek a tavasszal kikelt sárga pelyhes kiskacsákat-libákat. Abban az időben nagyanyám telkének végén a medret egy rács zárta le, onnantól a föld alatt jutott el a víz a légvonalban néhány száz méterre lévő gőzmalomhoz, illetve attól jobbra a múlt század első évtizedeiben létesített strandhoz. A környékbeli helységekben nem volt strand, ezért onnan is idejártak a fiatalok fürdőzni. A gőzmalomból kijövő meleg víz egy fából készült vályúba folyt, a falu asszonyai ott végezték a nagymosást. A vályúra helyezett deszkán szappanozták, gyúrták, súlykoló fával verték a ruhát, majd figyelve a többi asszony munkafázisát, mártották bele öblítésre a vályúba. Mindig voltak ott gyermekek is, akik a vályúból kiömlő, ismét

[2] Kérjük, jelölje és nevezze meg, amennyiben magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó az érték.

patakként folydogáló, kellemesen meleg vízben játszadoztak. Ha kevesen mostak, mi gyermekek, beleültünk a vályúba is, s amikor jött a piszkos mosólé, gyorsan felkapaszkodtunk a vályú szélére.

A forrásvíz első és sokáig egyetlen hasznosítása ivóvíz funkciója volt. Aztán következett a gőzmalom működtetése, a mosási lehetőség. A malomtól a patak a Kapos folyóba igyekezett, amely szakaszon már vígan fürdőztek benne a környék libái, kacsái, ott volt a Szőlőhegy libalegelője. Mellette helyezkedett el a kenderáztató. (Ezt az idilli falusi környezetet szüntette meg az állam az 1950-es évek kezdetén.)

A Melegvíz gödrébe rendszeresen, emberemlékezet óta jártak kirándulni a falu iskolásai, a rokonokhoz látogató vendégek, hétvégeken a falu lakói. A forrás adta víz jóvoltából több közösségi hely, program alakult ki, strandolás, piknikezés, iskolai rendezvények, oktatások.

7. Indokolás az értéktárba történő felvétel mellett:

„A természet védelméről szóló 1996 évi LIII. tv.” alapján a forrás ex lege védett nemzeti érték. Korábban nem került nyilvántartásba vételre, bejelentését ez év elején tettem meg, az illetékes DUNA-DRÁVA NEMZETI PARK felé. A nyilvántartásba vétel folyamatban van. Felelőse: Nagy Tibor természetvédelmi őr.
A nyilvántartásba vétel elmaradása nem hanyagságra vezethető vissza. A szépséges szakályi falurész a II. világháborút követő feszített ütemű újjáépítés áldozata lett. Az állam az 1950-es évek kezdetén, a három, majd ötéves tervek hajszolt iparosítása miatt a forrás vízét a MÁV- nak adta át.
A feltörő vizet a Melegvíz gödrében lecsapolták, 5 kutat létesítettek, s akkortól a víz földalatti csőrendszeren a vasútállomáshoz folyt. A községen áthaladó Budapest-Pécs közötti vasút, ami elsősorban a mecseki szénbányászat miatt rendkívül nagy, elsősorban teherforgalmat bonyolított, a gőzmozdonyok víz-felvételét a mi forrásvizünkből biztosította. Ez azt is igazolja, hogy a forrás bőségesen és egyenletesen termelte a vizet.

Miután a vontatás technológiája megváltozott, a vízre a vasútnak már szüksége nem volt, a vezeték gondozása is abbamaradt. Sajnos a vezetékrendszer karbantartása nélkül évtizedek teltek el,napjainkra a csőrendszer tönkre ment, áteresztő képessége megszűnt, s a forrásvíz ismét az eredeti helyen, illetve annak környékén tör több helyen a felszínre. Sajnos hosszú idő telt el,nem találtam nyomát semmi nemű dokumentumnak, ami irányt adhatna a vezeték rendszer esetleges feltárásához, a forrás rehabilitációja érdekében. Az a korosztály is kihalt, akik akár a vasút, akár a vízművek dolgozójaként segítséget adhatnának. A község ráadásul nem rendelkezik anyagi eszközzel e nemzeti érték megmentéséhez. A korábbi hasznosítás helyett mára a Melegvíz gödre forrásai haszon helyett problémát, a környezet pusztítását okozzák.

Történet is maradt fel a régmúltból, amit **Tóth Józsefné** mesélt el. A falu apraja-nagyja összegyűlt megcsodálni a Szőlőhegyen feltört forrást. Egy, az anyja karjában tartott kisgyermek kiáltására figyelt fel a nép: nézze édesanyám, ott repül egy szép néni! Így terjedt el, hogy a forrás keletkezése idején **megjelent ott SzűzMária**. Ennek egy ideig kultusza is volt, terveztek templomot, kápolnát építeni, sajnos ez nem valósult meg.

A múlt század első feléből a környékbeli újságban jelent meg az alábbi cikk:

A szakályi csoda

TOLNA MEGYEI ANEKDOTATÁR

Ki tudja, talán ha 1908 szeptember 20-án nem nevezi büszkén népámításnak megyénk, lehet, hogy ma nem(csak) a fatimai Máriával járnák a világot... De menjünk csak sorba!
A 68 éves Británszkiné nagyböjtben énekhangokat hallott. Később a házához közeli melegvízi forrásnál fehér ruhás imádkozó alak jelent meg. A Mária-szoborhoz hasonlított; este 10-ig látszott, majd égbe emelkedett, de minden harmadnap látható. Británszkiné égi üzenetet nem kapott, csupán a kis lányok, akiknek a fején fényes koronával, karján kisdeddel megjelent Mária mondta, a forrás melletti diófa alá építsenek kápolnát.
A gyulaji lányok fűzfavesszőből fontak is egyet. Ebbe az égi jelenséget látni akarók kisebb adományokat tesznek. Ezen szentelt gyertyát vesznek. „A szakályi csoda megszüntetése érdekében az alispán utasította a tamási járás főszolgabíráját: tartson helyszíni szemlét, hallgassa ki a csoda hírének terjesztőit. Megállapítható: Británszkiné és Juhász Mari korlátolt felfogású, gyenge szellemi képességű vallási rajongók, Varga József a hiszékeny nép bolondításán mulat... A helyhez két keskeny gyalogút vezet, melyen a közlekedést csekély karhatalommal könnyen meg lehet akadályozni..."

■ Dr. Töttös Gábor

8. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

Írásos emlék a forrás keletkezéséről sajnos nem lelhető fel. A létezésének -kutatásom során talált – legkorábbi dokumentuma egy kézzel rajzolt, 1767-ben keletkezett térkép. (1**/ Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Megyei Levéltára: referencia kód:TMOL XV 3 T. 108),** ami a Kapos jobb partját ábrázolja, rajta a Kaposba ömlő patak, aminek vízét a forrás adhatta. Ezt támasztja alá egy másik, XIX. századi térkép, azon a patak neve is szerepel “Melegvíz Bach”, ami patakot jelent. (2**/mapire.eu Habsburg Birodalom-Kataszteri térképek(XIX. század).**

Elképzelhető, hogy a forrás már a népvándorlás korában létezett, környékén, főleg a szemközti, északi oldalon alaposan nem feltárt, de avar, kelta korból származtatott tárgyak, csontvázak kerültek elő. azt történelmi forrásokból tudni lehet, hogy az akkori vándorok szívesen telepedtek meg legelőnek alkalmas, ivóvízzel rendelkező helyen. Erre nézve sincsen dokumentum, csupán ismereteim alapján elképzelhető feltevés.

9. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III.MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja:

https://drive.google.com/drive/folders/1v4EA-6_Fa278_Yc6Uh3FoT_aBokpAsAQ?usp=sharing

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés *m)* pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek:

3. A javaslatban megadott adatok kezelésére, illetve a benyújtott teljes dokumentáció, - ideértve a csatolt dokumentumok, saját készítésű fényképek és filmek felhasználására is - vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat:

   Andóné dr. Simonyi Zita hozzájárulok az általam leírtak, a csatolt fotók felhasználásához.

4. A nem saját készítésű dokumentumok szerepeltetése esetén az adott dokumentum tulajdonosának hozzájáruló nyilatkozata a szabad felhasználásról:

   A mellékelt és dokumentumként szereplő térképek nyilvánosak, az internetről származnak.

http://mapire.eu/hu/map/cadastral/?bbox=2041434.766954943%2C5862185.010275022%2C2050038.7099512932%2C5866771.231972133

http://maps.hungaricana.hu/hu/view/26262/?pg=2&bbox=-1360%2C-7299%2C9864%2C300